

ئامادەيى كوردستانى نوپى تىكەل

بابەت: ئەدەبى كوردى

را پۇرتىك دەريارەي:

(ژيان و ھۇنراوھى نالى)

بە سەرپەرشتى: مامۇستاي بابەت (م.توانا حميد)

ئامادەكردنى:

پۇلى يازدەي زانستى (ا)

بروا حسين احمد

2014-2013

مه‌لا خدري کوري نه‌حمد شاه‌ويسی نالی به‌گي ميکاييلي ناسراو به نالی (1800-1856ز)

(بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ)

1. پیشه‌گی

دیاره نالی په‌کینکه له مەزن‌ترین شاعرانی کلاسیزمی کوردی و نووسین دەرپارە‌ی ژبان و ھۆنراو‌ی نەو گرن‌گەیک‌ی زۆری ھەبە، چون‌کە نالی توانیوە‌تی کە زمانی کوردی بە‌کاربێتت بۆ بەرز کردنەو‌ە و جوان کردنەو‌ی شیعەرە‌کە‌ی نە‌ک بە‌پێچەوانە، و توانیوە‌تی جوان‌ترین شیعری کوردی بە‌تایبە‌تی شیعری دلداری بنووسیت، لە‌لای زۆرینە‌ی ئە‌دیب و نووسە‌ران پێ‌یان وایە کە تا نێستا شیعری کە‌سیک نە‌بوو‌ە بگاتە ناستی شیعەرە‌کانی نالی، پە‌لە‌ی نالی لە نە‌دە‌بیاتی کوردیدا ھەرو‌ە‌کو پە‌لە‌ی شاعری (متنی) عەرەب بو‌ە، کە نە‌ویش لە‌سەر دە‌می خۆیدا دوو شاعری دیک‌ە‌ی بە‌لادە‌ست ھە‌بوو‌ە، کە (بحرێ و ابوق‌تام) بوونە، دیارە بۆ نالی ھە‌ردوو شاعیر (سالم و کوردی) ھە‌بوونە، لە‌بەر مە‌زنی نە‌م شاعیرە ھە‌رشە‌ندە بنووسین ناتوانین وە‌سف‌ی تە‌وا‌ی شیعری نالی بکە‌ین، چ‌جای راپۆرتیک، ھە‌رو‌ە‌ک دیارە نە‌م راپۆرتە بە‌شێو‌ە‌یک‌ی سەرە‌کی کراو‌تە نە‌م بە‌شانە‌و‌ە:

- ژبانی نالی
- روو‌خساری شیعری نالی
- مە‌بە‌ستە شیعریە‌کانی
- نالی و دل‌بەرە‌کە‌ی
- نە‌وانە‌ی دەرپارە‌ی نالی شێ‌کیان نو‌سیو‌ە

و نە‌و سەر‌چاو‌ە‌ی کە زۆر پشتم بێ بە‌ستو‌و‌ە دیوانە‌کە‌ی نالییە و کێ‌نی بە‌ھاری رە‌وانبێژییە، ھیوادارم نە‌م راپۆرتە سودیک‌ی ھە‌بیت و بترانین خزمە‌تیک‌ی بێ بکە‌ین.

2. ثریانی نالی

نالی¹ ناوی خدره به عهده‌بی (خضر) کوری نه‌حمد شاه‌وسی نالی به‌گی میکابلیه²، له سالی 1800ز له گوندی خاک و خوئل له ده‌شی شاره‌زور له‌دایک بووه، هه‌ر له مندالیه‌وه خراوته به‌ر خویندن له حوجره، له‌سه‌ره‌تا ورده کتیی فارسی و قورنانی خویندووه، دواتر زانسته‌کانی تر قورنان و نه‌حو و سه‌رف و هه‌رمووده و که‌لام و به‌لاغه و هه‌له‌ک و فیه‌ه و سه‌ره‌ی خویندووه، تا نه‌ماندی خویندووه و دواتر نیجازه‌ی مه‌لایه‌تی وه‌رگرتووه، نه‌و شوینده‌ی که زۆر تیایدا مابه‌وه سه‌ه و سابلاخ و زه‌ردیاوای قه‌ره‌داغ و هه‌له‌بجه و سه‌لیمانین. له قه‌ره‌داغ لای شیخ مووحه‌مه‌دی نییووخه‌یات خویندوویده‌تی، له ته‌کیه‌ی قه‌ره‌داغیش لای شیخ عه‌لی مه‌لا ریاضایی خویندووه، له سه‌لیمانی له مزگه‌وتی (سه‌ید سه‌ه‌ه‌ن) لای مه‌لا عبده‌الله ره‌ش بووه، زۆرت له خانه‌قای (مه‌ولانا خالید) له سه‌لیمانی رابوادیوه. هه‌روه‌ها زۆریش له هه‌له‌بجه و سه‌لیمانی لای شیخ نه‌ولای خه‌ربانی خویندووه.

(¹) هه‌ندێک گومانیان له‌وه هه‌یه که نازناوی شه‌یری راسته‌قینه‌ی نالی تابه (نالی یان نالی یان نالی) بووه، چونکه نالی له چه‌ند شوینک نالی و چه‌ند شوینک نالی وه چه‌ند شوینک نالی به‌کار هه‌تاوه وه‌ک:

هه‌ره سه‌یری خیابان و به‌یه‌ازی ده‌فته‌ری (نالی)

که سه‌ف سه‌ف سه‌ره‌سه‌ی به‌ره‌سته یه‌زی سه‌روه‌ی سه‌زوه‌نه

یان: تا چاکسی نه‌که‌ی له‌هه‌وا پو له هه‌وا سه‌ینه‌یی نالی

هه‌ک زه‌نگه‌له ناوایه‌ی ده‌نگی ده‌لی نایین

به‌لام به‌زۆری گومان له‌وه هه‌یه که نالی یت چونکه له زۆرت‌ری جار نه‌مه‌ی به‌کاره‌تاوه و گه‌جازه‌تریشه. و ماناکه‌ی به‌ته‌واوه‌تی نه‌زانووه به‌لام گومان یه‌ نه‌وه ده‌روات که مانای قه‌له‌می نو‌سین دیت و به‌و ناله باریکانه‌ش ده‌وترت که له‌ناو قه‌له‌مه که‌دابه‌و که نه‌و سا یتان نو‌وسه‌وه.

(²) نالی خزی ناواناوه له شه‌ره‌کانیدا ناوی خزی به‌له‌تاه‌فت یان ته‌وریه به‌کاره‌تاوه وه‌ک نه‌م غه‌وه‌یه:

• هه‌ره‌چنده که عه‌مری خزی و جامی جه‌مت بوو

چونکه نه‌مه‌لت زۆره‌ ج عه‌مریکسی که‌مت بوو

• خه‌تی سه‌به‌زی له‌که‌نه‌ری له‌بی (نالی) هه‌روه‌ک

(خزی)ی زینه‌ه له‌سه‌ر چاه زولا‌لیکی هه‌یه

موجوده محمد نهمین زه‌گی به ده‌لی: (نالی له سالانی 1215-1273 ی کړجی، 1800-1856 زاییدا زیاوه، معروف خه‌زنه‌داریش به‌همان شیوه، هه‌روه‌ها که‌مال فونادیش ههمان سال دیاریده‌کات، ماموستا عدلان‌دین سه‌جادی نه‌لی: 1797ز له دایک‌بووه و 1855 مردووه، له‌راستیدا هیچ کام له‌مانه باسی نه‌و سهرچاوه‌یان نه‌کردووه که‌نهم سالی له دایک بوون و مردنه‌یان لی‌وه‌رگرتووه، که نه‌مدهش شتیکی بنه‌رته‌ی و زور گرنگه، به‌لام هه‌ندی شت هه‌یه ده‌به هوی پروون کردنه‌وه‌ی سهرده‌می نالی و نزیک بوونه‌وه‌ی له سالی له دایک بوون و مردنی:

1. نالی په‌یوه‌ندی‌ه‌کی تایه‌تی له‌گه‌ل سلیمان پاشای بابان و نه‌حمد پاشای کوریدا هه‌بووه، هه‌روه‌ک له‌م به‌لگانه‌ی خواړه‌وه ده‌رده‌که‌ویت:

هو‌ده‌وه‌دی دل‌ه‌به‌سی به‌لقیسی سه‌بابی دیوه‌ یه‌قین

خوی که‌ دامین‌گیری شاه‌ی ناصه‌فی‌ثانی ده‌کات

شاهی ناصه‌فی یه‌که‌م حمزه‌رتی سوله‌یمان پتغه‌مهر بووه، که وه‌زیره‌که‌ی ناوی ناصه‌فی کوری به‌رخیا بووه، مه‌بستی له‌شای دووه‌می ناصه‌فیش سوله‌یمان پاشای بابانه.

2. قه‌صیده درېزه‌که‌ی که‌بو سالی هاوړنی گیانی به‌گیانی ناردووه، که تیکرا پرسپاره له وه‌زعی سلیمانی پاش نه‌مانی ده‌وری بابانه‌کان.

3. غه‌زه‌له‌که‌ی که‌به‌بو‌ندی سه‌فه‌ری حه‌جی (نوری رودباری) یه‌وه وتوویه‌تی که وه‌ک تیکرا له به‌یته‌کانه‌وه ده‌رده‌که‌وی خواړه‌نی رېنازی نه‌قشه‌ندی و یه‌کینک بووه له مووریده ناو‌داره‌کانی مه‌ولانا خالید.

به‌لام به‌لگه‌ی تریش به‌ده‌سته‌وه هه‌یه پیمان نه‌سه‌لینې که‌وا نالی نه 1855 نه تمه‌نیشی 56 یان 58 سال بووه جا نی‌ر له 1797 له دایک بووبی وه‌ک عدلی موقیل نه‌لی یا 1800 ه‌ک نه‌وانی تر ده‌لین.

● گه‌لی به‌یتی نالی هه‌یه وا نه‌گه‌به‌دن که نالی گه‌پشتووه‌ته تمه‌نی پیره‌کی راسته‌قینه و بی‌هیز بوون که دیاره نه‌وه‌ش له 58 سالی ناینت، وه‌ک ده‌لی:

1. موی سپی ک‌ردم به شووشتن ناوی سه‌ینس شو‌ره ش‌ط

2. گه‌رچی موی وه‌ک شیره. به و شیره شکوفه‌ی کردووه

3. نه‌ی تازه جوان! پیرم و نو‌فتاده که‌وتووم

4. من پیرم و فانی

- حاجی مهلا عهبدوللای جدی زاده (باوکی مهلای گه‌وره‌ی کۆیه) گێڕاویته‌وه، که‌وا له ساڵی 1288ک (1871-1872ز) دا نالی له مه‌ککه‌ دیوه و که‌ دیویشیه‌ زۆر پیر بووه.

نالی به‌ چار خۆی لوتکه‌ی گه‌شه‌سندن و فەرمانه‌روایی بابانی دیوه له‌ کاتی‌که‌دا چووه‌ بۆ حه‌ج له‌ رێی گه‌ڕانه‌وه‌دا له‌شام هه‌والی ڕووخاندنی میرنیشی بابان و هێرشی عوسمانیه‌کان و داگیرکردنی سلیمانی ده‌بیست، نیز بریاری داوه‌ که‌ نه‌گه‌ڕیته‌وه‌ و ڕوو ده‌کات نه‌سته‌مبول و هه‌ر له‌وێ کۆچی دوا‌ی ده‌کات.

3. ڕووخساری شیعری نالی

وابزاتم هه‌رچنده‌ له‌سه‌ر نالی بنووسری ناتوانی بگاته‌ ناستی هۆنراوه‌کانی چونکه‌ له‌گه‌ڵ هۆنراوه‌کانی هینلی کلاسیکه‌ت تاریکی نه‌و کات ڕۆشن ده‌کاته‌وه‌ و ده‌یتنه‌ نیشانه‌ی قولی نه‌و سه‌رده‌مه‌ نالی توانیویه‌تی جوانترین شیعری کلاسیکی کوردی بنووسیت و بووه‌ پێشه‌وای شاعیرانی کوردی، نه‌و پارچه‌ هۆنراوانه‌ی که‌ نیتا له‌به‌ر ده‌ستمان دایه‌ هه‌موو به‌ری ڕه‌نجی کۆکردنه‌وه‌ی چه‌ند که‌سیکی وه‌ک مه‌لا عبدالکریم المدرس و کۆره‌کانیه‌تی، چونکه‌ نه‌و توانییه‌تی خه‌رمه‌تیکی زۆری نه‌ده‌بی کوردی بکات به‌ کۆکردنه‌وه‌ی شیعره‌کانی نالی لیکدانه‌وه‌ی، نه‌گه‌ر تۆزی نه‌و شیعرا‌نه‌ی نالی که‌ نیتا له‌به‌ر ده‌ستمان دایه‌ شدن و که‌وی واته‌ گۆزه‌رانی بکه‌ین له‌وانه‌یه‌ بتوانین تۆزه‌ سه‌رنجی هه‌ڵتینجین له‌و ده‌ریایه‌ یی بته‌ فراوانه‌، نالی وه‌کو (ابو تهمامی) عه‌ره‌ب زۆر خۆی خه‌ریک ده‌کا به‌ورده‌ کاری و نه‌م جو‌ره‌ هه‌نهره‌وه‌، له‌گه‌ڵ جیاوازیه‌کا که‌ نالی ته‌بعیکی ساف و ڕه‌وان و ڕۆشنی هه‌یه‌ و زۆر له‌م ورده‌ کاریانه‌شی یی خۆ خه‌ریککردنیکی قول بۆی به‌ده‌ست دیت که‌نه‌مه‌ش له‌به‌ر چه‌ند هۆیه‌کی بته‌رته‌ی بووه‌:

- نه‌و جو‌ره‌ هه‌نهره‌ مۆده‌ی سه‌رده‌م بووه‌ و شاعیر پێ پایه‌ی یی به‌رز بۆته‌وه‌.
- زۆر زانین و ڕۆشنیری له‌ زمانی عه‌ره‌بی و فارسی.
- خۆده‌رخست و شانازی پێ به‌ خۆوه‌.
- شاعیره‌تیکی قولی زگم‌اک.

نالی له شیره کانی دا کښی عروزی به کارهیناوه که هدرنمه له شعری کلاسیزی
 پژده لاتدا به کار دهات. و همدو پارچه هونراوه که یدک (دهویه) یان هدی واته همدو دپړه کان
 به یدک پت کز تایان دیت، نهوه شمان له بیر نه چی که نالی یدکسانی حدرفی پیش دواپی له همدو
 دیوانه کېدا راگرتووه، وهدروها همدو دپړه کان یدک قافیه یان هدی، وه کو دهلی:

(برق البصر) له بهر تله نلونی له نالی

(خسف القمر) له نیشراق قیامتس جهمالی

نیه دیدهی چ همدووم، همدوومس چ دید

له فروغس خمدس قاریغ، له خه یالی خالی خالی

تا له کز تایدا دهلی:

بووخی تو گوئیکه سده وهک هوزاری عاشق، نه سما

له همدو چهمن دیاره به نوسولی ناله (نالی)

هدروها زور جار له تاکه دپړیکدا مانایه کی ته واور ده بین، له کاتیکدا له شعری تازه دا به
 همدو پارچه هونراوه که مانا که کز تای دیت، شتیکی گرنګ هدی نهویه زمانیکی کوردی تیکه ل
 به دوشوی عده بی و فارسی و هندیک جاریش تو کی به کارهیناوه، ندمیش له بیر نهوه بووه که زمانی
 نده بی باو له و سدره مه دا زمانی فارسی و عده بی و تورکی بوون، چونکه کوردستان یان سر
 بده ولعتی عوسمانی یان نیران بووه بویه زمانی ولات یان فارسی بووه یان تورکی، و زمانی عده بی
 زمانی قورنات بووه و کوردستان یدک یدک بووه له ولاته نیلایه کان، سهره رای نهوه ی نالی خوی
 خورنده واریکی نایی و کله لایه کی موسولمان بووه، بویه نه گهر چی شیره کانی به کوردی نویوه و
 پتی فارسی بده ستکاری یان بی ده ستکاری به کارهیناوه، و موسولمانیتیکشی زور کاریگری
 تیکر دوه، هر له سهره تای دیوانه کېدا روو له باره گای خودا ده کات و دهلی:

نهی جیلوسدسری حوسن و جله و کیشی ته ماشا

سهر پشته بی دین بن مددس تو نیه حاشا

به و رده مه ته عامه که ده کاسه نگی سییه زهر

لهم قلبه که وهک به رده، په شه، (رش رشاشا)

(لا حول ولا طول ولا قوه الا

بِالله، له القدره، والکائن ماشا)

نالی جگه لدهی وشهی فارسی و عده‌بی به کاره‌تاوه تنانته هه‌ندیک شیری هه‌یه که تیکرا به‌عه‌ره‌بی یان فارسین، وه‌ک:

(درونی لدا، ال (شانزور) و بـرـده)

کـکـمـm

(تیری وده قوت و جوت و سایقا)

فـیـا قـوتـیـی مـن جـوتـه مـم قـره)

تـمـی مـیـنـة الـأبـدـان مـن (خاک خول)

تـمـی مـنـدـل الـأهـراق مـن تـمـی مـمـمـمـمـمـمـمـمـm

نالی لدم شیره نایابه‌یدا، که چ له‌باره‌ی ده‌وله‌م‌م‌ندی سۆز و چ له‌باره‌ی تەکنیکی هون‌ه‌ریده‌، پێشه‌نگه و به‌ر له‌ر چه‌شتی له‌ کوردیدا نه‌ بینه‌ره‌، کۆمه‌لیک وشه‌ی کوردی و عده‌بی به‌کاره‌تاوه‌ و تیکرا به‌ شیوه‌ی عده‌بی دا‌ی‌ر‌شت‌وه‌ن، پێ‌ه‌وی ده‌ستووری زمانی عده‌بی و سه‌ر و بۆز و ژیری دوا پیتی وشه‌ی له‌ زمانی عده‌بیدا به‌سه‌ر ب‌ی‌ه‌وون، هون‌ه‌ری نالی لدم پاره‌شه‌ شیره‌دا له‌ره‌ دا‌یه‌ که نه‌ر وشه‌ کوردیانه‌ی به‌کاری هیتاون ب‌خ‌ر‌ت‌ه‌ قالی عده‌بیه‌وه‌ نووسینه‌وه‌ی ندم پارچه‌ شیره‌ به‌ ده‌ستووری کوردی نه‌و خاسیه‌ته‌ی له‌ناو نه‌برد و وچه‌ند وشه‌یه‌کی به‌کاره‌تاوه‌ که به‌ره‌مه‌دوو زمانه‌که‌ مانا ده‌دات. هه‌روه‌ها چه‌ند هۆن‌راوه‌یه‌کی تری هه‌یه‌ که فارسین وه‌کو:

ابـروان و طـبـیـبان دـل افـکـارـانـند

هـمـردـو پـیـوستـه‌ ازـان بـر سـر بـیـمـارـانـند

گـنـج رـخـسـار تـو دـیدـن نـبـود زـهـره‌ مـرا

کـهـز زلف تـو بـرو خـفـته‌ سـیه‌ مـارـانـند

مـاهـزـارـان، زغـمت خـسـته‌ و نـاکـام، ولس

کـامـیـاب از گل رـوی تـو خـس و خـارـانـند

و ندم هژنراواند که سده ناکانیاں:

• تیر ناز نگهک هر دله نیجه یسی وار

عاشقک پاینه زولفک گیبی یوزبک سری وار

• نفس ساعت گیبی ایشلر سه گریاد ایله طاعت

بر آنک قورمه سی پیرو لنه احیای ساعتدار

• آن زلف مشکبار بدان روی چون نگار

گرموته است، کوتاهی از وی عجب مدار

هدروه ها هدستاره به به کارهینانی هدموو نهو وشه کارینادی که له رهوانیژی دا به کارهینراون،
لهوانه:

• جواندن(التشبه): نهویه شتم به شتیکی تر بجوینی که هاوبهش ین له سیفته تیک یان زیاتر.

نهو قهوت و وفاته سه به بی عهد و وفاته

چوو ساعیقگی به ردهی عه جووز و گول و مول هات

• دروست(الحقیقة): به کارهینانی وشیده له مانای بندرتهی خزی.

گوین دریتی بار و کورتان بهز و پالانی زیوین

چوست و وریاتر له گوین کورتانی پلانی و گینژ

• خوازه(الجاز): نهویه که وشیدک بدرینه پان وشیدک که مافی درانه پالی ندبی گهر له بدر
پدیورندهی نیوانیان ندبت.

نهی خه لوتهی سورانی، ین دهنگی خود نومانای

بهنگ زهردی عاشقی به، نهک زهرد پووشقی به

• خواستن(الإستعارة): گواستهوهی وشه له مانای بندرتهی خوی بز مانایه کی تر پدیورندهی ویکچون
بیدیکیان بهستیدره، نشانیدیگی هدیبت قهدهی مانای یدکم بکات.

کهژاوه و دار و بار و تختهیی لوختی له سه پوختی

دهنالین له شوقی طیه وهک نهستوونی ده نانه

• در کده (کتابه): دهر برینی مانی وشه یان رسته به له بان مانی بندر هت مده بست لنی مانای په یوه ست نه بی.

مل علام شیرین قهلم ناهوو شکم، مه یوون قهدهم

سم خږ و کلک نیستر و منزل برو عاروق نهریژ

• تروس (التعريض): نهو دهر برینه مده بست لنی شتیکی تر بیت رهوت و باری رسته ناماژه ی بی بکات.

نیمه مەردین هه موو شیرینی خشین پووشی مەکاف

کرمی قهز هه رچی ته نی، یو نیسوانی ته نی

• دژیدک (تیاق): کز کردنه ی دوو وشه ی دژ بده که له واتادا.

سابوونی که قی پیتته که قی زاری چاپلووس

خاسیه تی (رمقی) هه یه نه رمی زووبانی لووس

• تناسوب: واته کز کردنه ی دوو یان چند شتی هار جزر و پیکه وه گونجاو.

نه ستیزه هه موو مه حوه له نیو نوهری قه مەردا

یا شه مسی جه مالت شهوی کتیراوه به مەردا

• جیاس: نه وه یه دوو وشه له خویندنه وه وه یک یهک بن له مانادا جیاواز بن.

شه به هی زولقی شه به گۆنه یه روو گهردانی

به مەرمی نه و که به مەردا سه و سامانم دا

• یقیاس: وه رگرتی شتی که نه یه تی فورانی پررز یاله رموده ی پتغمبر یا سدرچاوه یه کی نه ده ی و به کاره نانی له رسته دا، نه که به شیه ی نه وه ی که تیگه که وه رگراوه وه کو:

نالی نه ته سیحری به بیان، هیکمه ته شیعره

نه مەما نه ته قوه ته تی دل، قهده ته تی نینشا

که له حدیسی (إِنَّ مِنَ الشَّعْرِ لِحِكْمَةٍ وَإِنَّ مِنَ الْبَيَانِ لَسِحْرًا) وه رگراوه.

یان ده لی: به م کاسه له سه په نه ده لنین نوهری مه لا نوور

رمخشانه له میشکاتی قهده مەدا وه کوو میساج

که له نابهتی: (اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ) تا ده گاته (نورُ غلی نور...). نهمه جگه له گهلی جزری جوانی هونری و وشه نارایی کهنه گهر یدکتیک بهتایهتی بهدواياندا بگهری لهواندیه باسکی دور و دریزیان لهسر بنووسی.

4. مه بهسته کانی شیعرى نالی

نه گهر بهوردی بمانه ویت دهست نشانی مه بهسته کانی شیعرى نالی بکهین نهوا چهند مه بهستیک له شیعره کانی ده بین:

1. دلدارى: که بهشی هدره زۆرى شیعره کانی لهه جزیره، شاره زایانی نه ده بیاتی کوردی خویان بهوه خهریک کردوه که نایا نهو سۆز و ههسته له شیعرى نال دایه. سۆزى دلدارى راسته قهیه یان ههروه که ههموو شاعرانی کۆن بۆ پشاندانی توانای شاعرییه، راسته کدى هه رچه ک بیت نالی توانویهتی جانتین شیعرى دلدارى کوردی بنووسیت، وهک ده لیت:

(1) نه ستیره هه موو مه وه له نیو نووهرى قه مهردا

یا شه مسمى جه مالت شهوى گیتى راوه به قه مهردا

(2) خاکى بهرى پیت ههه گل و ههه گول به سوروشکم

وهقتى غهه و شادى نهوه کردوه وهه به سه مهردا

(3) ته لیبسى نیه نهو که سهه دیتوانه یی بووتسه

بیتچاره نه ما غهیری حه یاتیکى له به مهردا

(5) هه رچه نهه که نینسانه له بهر چاوى من و تو

هه مکی نیه نهه لوطفه له نینسان و به شه مهردا

(6) نیشباتى خهت و خاله. به سهه شوشتن و گریان

ناچیتوه نهه نوقظه له نیو دیده یی ته مهردا

(7) ناله ده نه بن دا. به نه بوون گیرى خویتم

بۆ کوشتنى من دامه نى پاکى له که مه مهردا

(8) نالی خه بهری بن نه تهری غانیبه . نه ما

نالیکی هزین دین له موناجاتسی سه دهردا

2. وه سف: که نه میش یه کیکی دیکه به له مه ده سه کانی شیری نالی، به تایدتی وه سفی به هارو دیمه نی
سروشتی و وه سفی حو جره شوق و شره کدی و لیه اتووی به رده باری (که ره کدی. له وه سفی
به هاردا ده لی:

1. که رمی و تهری به هاره که پیشکۆ کوژایه وه

پشکۆی گول ناته شین به نه سیم بوو. که شایه وه

2. لاله که مه جهریکه به با خوش و کهش ده بیئت

ناوی. که پیم خه لووه. به شه بنم که شایه وه

3. فه سلیکه هه له فره قی به شهر تا ره گسی شه جهر

پشکۆی گول ناته شین به نه سیم بوو. که شایه وه

له وه سفی حو جره شوق و شره کیدا ده لی:

پۆژی به فر و با وه کاشه، پۆژی باران قوفقه یه

ساحیسی لازم که بیبن سه ول و کاسیکی شکاو

تا ده لی:

حو جره که ناوی بوو. وه ده نی خۆی به هارن بوو بنی

وه زمی ده ملی که وه پاییز نه به کام و ناته واو

له وه سفی که ره کیدا ده لی:

ما هه لم. شیرین قه لم. نا هوو شکم. مه یوون قه دم

سم خر و کلک نیستر و مه نزل بر و عارهق نه ریژ

سانیمو ده هری به پۆژ. نه ما به پۆژووی بنی نییئت

قانیمو ولله یلی سلووک، نه ما سلوکی بن نویژ!

3. نزا و پارانړه لهخوا: که زړ به شپږه په کی جوان له شپږه کهیدا دهرده کهوت، وهک لهم
هونراوهیدا دهرده کهوت:

وهی که پوهزمدی مەدینه و پووسیاهی مەککه خوم

دسرکراو و دمرېده، یا رب دخیلی عفوئی توم

دفتوری نعمالی من بن قهتره پیکس په حمت

کهی به سدد زمزمه سپاهی نوخته پیکس لن دهشوم؟

4. بیری ولات کردنه ره: له هونراوه کهیدا که بو سالی ناردوره، له گنل غزه لی (دهروونی
لدارالشاره زوور و برده)، له هونراوه کهیدا به ناوبانگه کهیدا بو سالم به راده پک زوخواوی دوری
هده پرتی له وانه نهو که سدهش که نمرؤ نه پوینتده پې بدل ماتمی دایگری و له ناخی خمدای
نوم بی:

قهریانی توی پیکه تم نهی بادی خوش مروور

وهی په پیکس شامزا به هموو شاری شامزور

نهی لوتف کهت خفای و خواه و هم دمه

وهی سرو کهت به شاره تی سرگو شهیی جزور

تا له دورایدا ده لی:

زارم وکو خیال و نه حیفم وکو خیال

نایه دوک ووه زار و به دلدا ده کم حوتور

له شرحی دمدی غور به ته له سوزی هیجره ته

دل په نگه بن به ناو و به چاوما بکا عوبور

5. لاواندنه و پاهندان پاش مردن: غزه له کی به بزنهی وهاتی سلیمان پاشای بابان و له گنل
قهسیده کی که وهک نه لین به بزنهی مردنی باوکی حبیبه وه وتویدتی، که ده لی:

ماتم وکو زولف پینی سپیه گرتی سراپات

پوش له بوخت ته عیبیه به یدق و شامات

دیدت وکو گول سورہ پری شہونمی نہشکہ

یالاہیی پر ژالہیہ دوو نیرگسی شہلات

بق کریمی تیو پنگہ منیش هینده بگرییم

گدوهر برژیتین به بولندهیی قہد و بالات

لاکین نهمه دونیایہ گدھن سور و گدھن شہین

(لایسأل من عاش و من مات و من فات)

6. مدح و پاهدندان: مدحی روودباری برادرہی کہ نہچتہ حج، مدحی سروپای بابان، مدحی ولات، مدحی یتغمبر، مدحی مککہ و مدینہ، کدیتہ میدانی نزا و پاراندہ لہبارہ گای ہزدان بدتدوارہتی نہچتہ جیہانی گیانیوہ ہرامبر بدخودا و یتغمبر (د.خ) ندرہ پری مل کدچی ندنوتی، سہیریکن چون وەسفی یتغمبر دہ کات:

بعقربانی عولومسی نہوولین و ناخرینت ہم

لہگل نہسراری قورنانت کہوا نہتلافی سوبحانہ

مورادم زیللت و پاراندہومی حالہ نہووک نہعتہ

بہچند بہیتیکی کوردانہ کہوا قورنانت سہنا خوانہ

نہکەر چی کوردی دہوری شازووری قہسوہتم، نہما

وہسیلہم طیبہ و حیلمی شہفیج و قہزلی مہننانہ

بہسہر ہاتوومہ سہر نہو خاکہ کہ ہەر مہسقالہ زہرینکی

بہمیزانی شہفاعت کیتیوس حیلہم و بہدہری غوفرانہ

یان دہلی:

نہی ساکیننی پایزی مہدینہی مہنہوومہ

لوتفن بکہ، بفرموو: مہدینہی مہ و ومرہ

عہرشی بہرین کہ دانیرہیہ، پوزہ مہرکہزہ

قہرشی زمین بہ عہرسہیی تہیسبہ موحہوومہ

وهك دهرنه كوى مه دحكاني نالى سنوړيكي تايه تيان هديه، رپا و زووبان لووسى و خو بؤ پيش
بر دنه ويان تيا دهرنا كوى.

مهبه سى ه دجوو و زهم كردنى خه لك به تيكرآ نه نها له سى جينگه له هؤنراوه كاني دده رده كه وى ت:
به كيكيان له گه ل ميرزا سفا شيرازيه تى كه نهمه سهره تا كه يه تى:

قه دى من چنده له لاي دولتى دنيا يى دهنى

قه دى نه و كه كه ستر و هردوو له غمى په كدى غمى

به كيكي تريان دزى وشكه سؤفیه:

بنه ربه وشكه سؤفى و به قسى به هله هله

ديسان له به دهنى وشكه هه واه كه وته پس مهله!

نهم نه ربه مه ربه دهنى و گولخانه نه مهله

هه دهنى بوو به مه سجد و هه دهنى به مه ربه له

شينخم، چ كه ربه خه قه يى زيكرت به به شبه لهله

حالى نه مانه خو به جه نابت موه ووه له!

سيه ميان قه سیده درتزه كه يه تى كه به شيوه ي پرسيار و وه لام كه به مستوره خاغي ندرده لانيدا
وتوه كه نهمه ش سهره تا كه يه تى:

مستوره كه هه سنا و نه ديه به به حيسابن

هاته خوم نه مشهو به چ نازيک و ميتابن!

غه زه له كدى كه بؤ (سفاى شيرازى) ناردووه، نه گهر چى بؤنى توږه يى و قه پيكر دنى ئى نه كرى،
به لام تيكرآ قه كاني باسى نايه و له نامؤژ گاريه وه زياتر نزيكه، غه زه له كشى كه دزى وشكه
سؤفیه به ه دجوو زه لاميكى تابت نادرته قه لهم، نالى دانووله ي له گه ل وشكه سؤفیدا نه كولاوه
و نهم ديارده ي له تيكرآ دپوانه كدى دپاره،

له هؤنراوه كدى له مهر مستوره خاغي شدا مه دح زياتر به دى ده كرى، نه وهنده داوین پاكي و جوانى
داوه تى مه گهر نالى خوى هه له خه ردا دييتى.

5. نالی و دلێبه‌ره‌که‌ی

کردی و مەریوانی لە پێشه‌کی دیوانه‌که‌ی نالیدا باسی (حه‌بییه) یان کردوه که نالی گێژۆده‌ی خۆشه‌ویستی بووه و کارێکی زۆری کردووه‌ته بزواندن هه‌ستی شاعیرانه و خه‌یالی قولی، نه‌وه‌شیان وتووه که خواسترویه‌تی و بووه به هاوسه‌ری ژبانی و له‌گه‌ڵ نه‌وه‌شدا په‌یوه‌ندی خۆشه‌ویستیان وه‌ک یار و دلدارێک هه‌ر به‌رده‌وام بووه، مامۆستا عه‌لانه‌دین سه‌جادی نه‌تی: (نالی له ته‌که‌ی فه‌ره‌داغیش دۆستیکی تری هه‌بووه (نایشه‌)ی ناو بووه، نایشه هه‌موو جارێ خۆی به‌وه‌وه هه‌له‌که‌شا که دلدارێ نالی بووه، نهم نایشه‌یه تا کۆتایه‌کانی سه‌ده‌ی نۆزده‌یه‌م هه‌بوو، ته‌نانه‌ت نه‌ممه‌ له‌ شیخ بابه‌ عه‌لیه‌وه وه‌رگرت که خۆی نایشه‌ی دیوو)³، به‌لام به‌ داخه‌وه له‌ دیوانه‌که‌یا که‌م و زۆر هه‌چ خۆره هه‌یمایه‌ک بۆ نهم نایشه‌یه نه‌ تا ئێستاش چ غه‌زله‌ و قه‌صیده‌یه‌ک که بۆنی نایشی لێهه‌ بێ نه‌یه‌راوه، به‌لام بڕوونی نیکه‌را دوو ناهه‌رت یا زیاته‌ر له‌ ژبانی شاعیرێکه‌دا به‌ تابه‌تی له‌ هه‌ره‌تی لاوتیه‌دا شتیکی دوور نه‌ه.

نالی له‌ چه‌ند لایه‌کی دیوانه‌که‌ی دا ناوی (حه‌بییه) و له‌ دوو لاشدا ناوی (مه‌حبوبه‌)ی هه‌تاوه، له‌وانه‌یه مه‌به‌ستی له‌ مه‌حبوبه‌ش هه‌ر حه‌بییه بووه، چونکه به‌ زاراوه‌ی سه‌رف حه‌بییه له‌سه‌ر کیشی (فه‌عیل) پێش نه‌وه‌ی بکریته (عه‌له‌م) بۆ نێرو می به‌کارده‌یت، و حه‌بییه بۆ ناهه‌رت پاش نه‌وه‌یه که کراوه به‌ عه‌لم، جا هه‌ندێ جار حه‌بییه و جاروباریش مه‌حبوبه‌ی به‌کار هه‌تاوه، هه‌روه‌ها (ناکری چ (حه‌بییه) چ (مه‌حبوبه) هه‌چ کامیان ناوی راسته‌قینه‌ی یاره‌که‌ی نالی بن، چونکه له‌ کۆمه‌لگایه‌کی وه‌کو کۆمه‌لگای کورده‌واری ناسان نه‌بوو بۆ مه‌لایه‌کی وه‌ک نالی ده‌لی به‌ ناهه‌رتیه‌که‌وه بویی و ناوی نه‌و ناهه‌رت به‌زینتی و بیه‌خاته شیعری خۆیه‌وه، ته‌نانه‌ت نه‌گه‌ر به‌ ته‌مای خواستی بویی⁴)، شتیکی ناشکرا هه‌یه ده‌رباره‌ی حه‌بییه که چاوی خه‌یل بووه، دیاره نه‌مه له‌ په‌که‌ک له‌ هۆنراوه‌کانی نالی ده‌رده‌که‌وێت که سه‌ره‌تا که‌ی:

3 مێژووی نه‌ه‌ی کوردی: عه‌لانه‌دین سه‌جادی، 241

4 دیوانی نالی: لیکۆزێنه‌وه و لیکۆنه‌وه‌ی مه‌لا عه‌لکه‌ریه‌ المده‌رس و فاتح عه‌لکه‌ریه‌، به‌غدا 1976 (چاپی دووهم)، 33.

پښم ده لښن (محبوبه) خپل و قیچه، مویلی شهر ده کا

خپل و قیچه، یا ترازوی نازی نهختی سر ده کا

خپل و قیچه یا به غمزه بؤ نیشانه دې په چا و

مویلی راست هاویتی موزگانې دې په کمر ده کا

چا وې هم په نگی گولی، مستی شو و و پژان مه دام

یه که له نه شکوفته دې به نه فشه، یه که له نه یلوفته ده کا

دیاره خپلی له ناو خدکیدا به عذیب ده زمردی، نالی له م پارچه شیره دا به پرچی نه وانه

ده داته وه که خپلی حبیبه دې به عذیب دانادوه، به شیره که وه سفی نه و خپله دې ده کاته وه که خپلی

له لای خدکي ده کات به جوانی، چنه د غورنیدک له و شیراندی که نالی ناوی حبیبه یان

محبوبه دې به کاره ناره:

1. به نانی وه که جینان کمر دم به ما و

(حبیبه) ی (مالیا و)، مالی نا و

2. خنده و ده سی (محبوبه) که و زور نمه کین

به سی خوشه نه کهر خو نمه کی زخم و برین

3. موزگانې سیه مسته وه کو چا وې (حبیبه)

غارت که نکه دین و ده چن پوچ برقیین

4. له دنیا چنه نته باقی تله لری شاهیه ساقی

(حبیبه) طور یی طه وقی ملی شبرین و عزایه

5. ناخ له کهل نیجه (حبیبه) سهری په یوه ندی نیه

نه ی شه کهر قه دده به لې په ندی هویه، قه ندی نیه

6. نالی له بی (حبیبه) هم طایه، هم طه بیبه

خول هوی له بیبه، فرمان به یی له بیبه

وايزانه خويڻي ڏوڻه يا مينه تي رڳي

نهواندهی شتیکیان له باره‌ی نالیه‌و نووسیه‌و رویانه (حه‌بیه)‌ی خواستوه و بووه‌نه هاوسدری به‌لام ناوینشانی (حه‌بیه) ی هاوسدری نالی به‌تابیه‌تی له‌سالانی دهره‌وه‌یدا ونه. نه له‌نده‌وش نه‌چی که له‌گډل خوی بردیتی بز حه‌ج و نه‌سته‌مبول و نه له‌نده‌وش نه‌چی که‌نده‌و د‌سته گیانی به‌گیانی‌ه له کوردستاندا به جی هیشتی، دور نیه وه که ماموستا سه‌جادی له میژوه‌که‌یدا نه‌لیت حه‌بیه پیش سه‌رفدري نالی کزچی دوا‌یی کردووه، و نه‌بوونی مندال و نه‌وه ئه‌وده‌ندی تر مه‌سه‌له‌که‌ی تاریک کردووه.

6. نامه شیعیانیه که ی بو سالم

ماموستا عه‌لاندین سه‌جادی ده‌لیت: (...له‌ سالی 1830 نالی نه‌چی بۆ حدجوسلیمانی به‌جی ده‌لیت حدج نه‌کات و نه‌گه‌رتنه‌ره‌ بۆ شام. چه‌ند سالیک له‌ و ناوه‌دا ماوه‌توه. له‌ سالی 1834 دا کاغذه‌ به‌ناوبانگه‌ کدی که‌ ده‌لی:

قۇربانى تۆنى يىگەتمەي بىلەدى خۇش بولور!

نیمہ ہی پیک کی شامزما بے ہمدردی شامی شامزور

نهی لطفه کت خدای و هدوا خواہ و ہم دم دمسہ !

وہی سروہکت بہ شہرتی سرگوشہیی جزوور!

نہی ہم سبزا جی نہ شکی نہر و گہر می عاشقان

توفانی دیدہ و شرہری قلبی و ہک تنوہر

گاهن دهبی به روح و دهکده باوشینی دل

گاہن دہی بہ دم، دمدہ مین دہی غورور

تا دہلی: نہ ہلیکسی وای ہے یہ کہ ہے سو نہ ہلی دانشن

هههه نازیمی عوقوودن و هههه نازیمی نوسوور

سیرین بکه له بهرد و داری مه ده له کان
 دهوړن بده به پر سش و تفتیش و خوار و ژوړ
 دواتر دهلی: (سویان) نه زیری گونبه دی که یوانه سبز و ساف
 یاخو بووه به دانبریی نه جووه منی قو بوور
 نیسته ش مه کانی ناسکه یه (کانی ناسکان)
 یاخو بووه به مه بهی کهرگ و لوړه لوور؟
 له کز تیدا دهلی: له شرحی دهر دی غوره ته، له سوزی هجره ته
 دل به نکه بی به ناو به جاوا بکا بو بوور
 نایا مه قامی رووخته له به بهینه بیهوه
 یا مه سلحمت ته وه قوفه تایه و منی نه فنی سوور؟
 حالی بکه به خویه: که نه یاری سه نک دل
 (نالی) له شوقی تویه ده نیرن سه لامی دوور...
 نه نوی یو سلیمانی...
 هندی شنی زور ناشکرا هدی:
 • نور تدریجی علان دین سجاد دی دایناوه ده کاته 1250 کز چی.
 • نالی له شامه و نه که یو سالم ناردووه، و سالم له سلیمانی بووه، وهک سالم له بدیتیکی
 وه لاهه کیدا دهلی:
 یو مولکی شامه نامه یی من سویسی (نالی) یه
 هره حرفی نه و له و معنی ویلایهت ددا له خبره
 • له شیره کانی سلمه و ده ده که وی که وه لاهه کدی له کاتیکدا داوه تده که ده سلاتی
 بابانه کان به ده کجاری له نارچووه و عوسمانیه کان راسته رخو سلیمانیان به رتوه پردووه:
 له و سایه و که حاکمی بابان به دهر کران
 نه دیدیوه کهس له چهره یی کهس جهوه یی هونه

7. له باره ناليه و نوسويانه

- پرهيزد له ژير ناوېشاني (خزمه تېكي بي) همتا به موناسه بتي ته بي ديواني ناليه وه)
نوسويده تي:

(تفريدين نه وه د سال له مېوې پېش، پژۍنكي ږهنگ زهردي پايز كه شيناي ناسمان غوباريكي كه سيف داپو شپو، له دمه دهمي به يانيدا پريكي سړو رېش سي نيفتاده، ميزه به سړ كه مات و مدلولي. له پست نه پيكي به كور تانه وه ږو به وېس له سلېماني ډېر چو، له دوايه وه غېري چنډه فقهيه كي خانه قا نه بټ، ته شيع كاريكي نه بو، گاه گاه، به دهنكيكي حه زبي گريناويه وه، قسي له گن هم جدماعه ته بچو كه نه كړدو له هممو ههنگاوېنكدا جاري ږوي بولاى سلېماني وه نه گټر، له گن هممو ناوړدانه وېه كدا ناهيكي گراوي تيكه لاو به فزا نه بو و فرمسيكيكي مرواري به سړ رېشي سپدا گلور نه بويه وه.

نم پري فتاده يه مه لا خزر (نالي) بوو!.....⁽⁵⁾

*****

- (نمېن فېزي) يش نوسويده تي كه نلې:

(نالي خدلكي ديك بو له شاره زوور كه واقع بوو له تده في شهر في سولېماني، نيسي (خاك و خول)، مېر حووم ته حيلي له قه رداغ و له سولېمانيدا نيكال كړدووه، قه رداغ شمش ساعات دوو له سولېمانيه وه، نالي بژ نفاي حه ج چووه ته حجاز، له وي دهر حق حه زره تي فخرى رسول قه سيده كي موكه ممل و مته وهل نه زم كړدووه، چووه ته نه ستمبول له نه ساي سوجه تا له گن نوده يا و فوزه لاي نه وي، گنلې ناسانكاري فيكر و فته تانه تي نواندووه، و زور مېزه ري ته وه ججوه بووه، تا نيهايه تي عومري له نه ستمبول ماوه ته وه، مه دفه تي موباره كي

4 ديواني نالي: ليكنز لېنوه و ليكنده وه ي مه لا عبدالكريم المدرس و فاتح عبدالكريم. سنه 1379 (جاي هه شتم). ل. 726.

نه‌ه‌تا له (نۆسكۆداره)، زه‌كای نالی ئینكار ناكړی، لاكین نه‌وه‌نده‌ی سه‌نابیی له‌فریه ئیستعمال
كردووه، پیاوړه‌نگه‌ بلنئ شعری نه‌و نه‌تجدی عیلم و ئیشتیغاله).⁶

• گۆرانیش نویویه‌تی، نه‌لئ:

(مامۆستا پیره‌میزد!

له‌كاتێكدا تۆ چاوت بۆ قه‌لهم نه‌گێرا ئیلهامی خۆتی بئ بنووسی، له‌ كوردستانی عێراقدا قه‌لهم
به‌ده‌ست سی‌ چوالا مامۆستای گه‌وره‌وه‌ بوون:

قه‌لهمێك به‌ده‌ست پیری یه‌كه‌می شیوه‌ی سلیمانی، نالییه‌وه‌ بوو، شعری كلاسیکی بئ
ده‌نووسی، به‌ پنجه‌وانه‌ی نه‌و هه‌ستی په‌سهند و به‌رامبه‌ر نالی له‌ دل‌تا بوو، ده‌ست بۆ قه‌لهمی نه‌و
نه‌برد، چونكه‌ نه‌و وه‌ستایه‌كی به‌هه‌ره‌دار بوو، به‌لام له‌سه‌ر تان و پۆی نه‌ده‌ب و عرووزی بێگانه
نه‌خشی نه‌چنی، ته‌نیا چینی خوێنده‌وای به‌رزی دهره‌به‌گایه‌تی نه‌یان‌توانی تی بگه‌ن، هه‌رچی تۆ بوویت
نه‌گه‌رایت كالا‌یه‌ك دا‌بنی، به‌ته‌واوه‌تی خۆمالئیی، به‌رزی و نزمی گه‌لی كورد زمان بتوانن
له‌به‌ری بكه‌ن).

• هه‌روه‌ها (عبد‌الرحمان به‌گي‌ سالم) كه‌ ناسراوه‌ به‌ (سالی ساحیقێران) له‌ پارچه‌شعیره‌كه‌یدا ده‌لئ:

له‌ روژی ئیجتیماعانا دیم به‌رابه‌ر پونیه‌تی مه‌شوووق

كه‌مه‌ر به‌سته‌ی هونه‌ر هاتن به‌ بیتی عیشق‌بازانا

له‌ لایین نالی و مه‌شوی⁷، له‌ لایین سالم و كه‌وردی

له‌ هه‌نگامه‌ی هونه‌ر كه‌رمی تكاچۆ بوون له‌مه‌ولانا

له‌ مه‌یدانی به‌لاغه‌تدا سوارێ مه‌ركه‌به‌ی مه‌زمه‌ون

به‌كه‌وردی هه‌ریه‌كه‌ تازی سوارێ بوون له‌ بابان!

6 هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پێشووی 725.

7 مه‌به‌سته‌نی له‌ مه‌حرێ كه‌ نه‌و كات هیشتا نازناوی مه‌شوی بوو.

- (احمد بە گە فەتاح بە گە ساجیقێزان) کە ناسراوە بە ھەمدی لەم چوار خشتە کێدەدا بە شان و بەلی نالی ھەڵداوە:

خەرمانی لەقزی کوردی، (کوردی) کە کردی پێوان

(نالی) کە نالی کە سەینکی دا بە ویش لێوان

تاراجی کرد کە مەحوی ئەفەندی بە لوتفی خۆی

عەشریشی دا بە (ھەمدی) وەتی بێبەرە دیوان

جگە لەمانە سەرەوێ چەند کە سێکە تر لە جیاتی ئەوێ وەسفی جوانی و بەنرخێ شێرەکانی نالی بکەن ھەستاوە بە شێوەیەکێ ناشرین بای شێرەکانی نالیان کردووە، لەوانە گیوی موکریانێ کە دەلێ نالی ھێجی بۆ زمانی کوردی و کوردستان نە کردووە و ھەستیکێ رەقی بەرامبەر بە کورد بووە و ئەو ھۆنراوانە کە گویا لەبەر ھەستی پاکی کوردایەتی نوسیویەتی تەنھا لەبەر ئەوس و شوۆرباخۆزی خۆبەدەوێشەووە بووە لەلای میرەکانی بابان.

ھەر وھا موحەمەد ئەمین کاردۆخی و تاریکی بەناوێشانی (بەدبەختی شاعیر و نوسەرە کاغان) نوسیوە و ئەویش ھەمان گەلەیی لەنالی کردووە.

ميشتت كه مجازي بپت خواهش مهكه نيلا كچ
 شيرين كچ و لهيلا كچ و سلهيا كچ و مهزرا كچ
 فترقي كور و كچ پوئن، وهك فترقي مهك و ميهره
 نعم فترقي شهو و پوژه وهك فترقي له كور تا كچ
 مهك مهك له مهك سادو: پيمني لقمهه لاده
 ههم شهس و سورهيا كچ، ههم زوهرهيا زمهرا كچ
 بپن پينه گولي ژاله ههم بپن بهر و ههم تاله
 قهدهه و سندهه كچ، چاو نيركسي شهلا كچ
 كور وهك گولي گولزاره نهما سهرهيا خاره
 وهك ههنگي جزو داره، ههنگويني موصفا كچ
 كور زيبى دهيوستانه، كچ شهس شهيوستانه
 بو بهزمي تهماشا كور، بو خلهوتني تهماشا كچ
 موو سوبولي ناشوقته، دوور دانهيا ناسوقته
 دم فونجهيا نهشكوفته تيفكره كوره يا كچ؟
 كور تازه و تهر مادام سادو وهك خوشكي بپن
 نهما كه روا سهره ديبا كور و زيبا كچ
 جهننهت پيرى ويلدانه خادم ههموو نيلمانه
 خاديم كه تنييدا خورين يهكسه ههموو حسنا كچ
 كهر نهشرف و مهجووبه يوسف كور يهعقوبه
 كچ بوو به خرداري يهمني كه زولينا كچ
 سيدديق و عزيز ههروهك يوسف كه نهيا كور بوو
 سيدديقي مهسوومه وهك داكى مهسجا كچ
 بابيكي هيه دونيا بو عشقي و مهجازي بهس
 (نال) چيه نهو بابو نادم كور و ههوا كچ

8. سه‌رچاوه‌کان

1. دیوانی نالی: لیکۆلینه‌وه و لیکدانه‌وه‌ی مه‌لا عبدالکریمی موده‌پرپیس
2. بدهاری ره‌وانیژی: نویسنی موحسین احمد مصطفی گه‌ردی
3. نه‌ده‌بیاتی کلاسیکی و نویخ‌وازی کوردی: د. که‌مال مه‌عروف
4. میژووی نه‌ده‌بی کوردی: عه‌لان‌ه‌دین سه‌جادی

9. پښت

بابه	لاپه
1. پښه کی.....	2
2. ژبانی نالی.....	3
3. شیری نالی.....	5
4. مېهسته کانی شیری نالی.....	10
5. نالی و دلېره کی.....	15
6. نامه شیریه کی یو سالم.....	17
7. له باره ی نالی نویوانه.....	19
8. سدرچاوه کان.....	23
9. پښت.....	24